

Sodobnost nekoč

“Integracija Evrope, ki je imela lani skoraj orwelovsko pomembno letnico, in ki se je malo po orwelovsko sfižila, zagotovo pomeni tudi samosvoje procese v kulturi, četudi se ne ve, kaj naj bi bil, razen dolžne tolerance, skupni najnižji možni imenovalac in kakšno naj bo sožitje nasprotnih kulturnih identitet mnogokulturnostne družbe. A že je videti, kako se ta ali oni sistem reprezentativnih kultur poteguje za prevlado, kako se hkrati začenjajo procesi getoizacije, zapiranja, priče smo nekulturnostim Evrope in grozljivim pojavom nestrpnosti, ki jih v naš čas in prostor prinašajo namesto sožitja nevarnosti sobivanja ljudi najrazličnejših kultur. Misleci, ki so sanjali o planetarni eri, so prav nasprotno predvidevali razumevanje, povezovanje, harmonijo ne glede na razmerja moči in boja za primat. Eni so videli celo, in še mnogi dandanes pišejo o tem, v sodelovanju kultur napoved, da svetovna civilizacija ne bi mogla biti nič drugega kot koalicija na svetovni ravni kultur, ki bi ohranile svojo izvirnost, posebnost, saj se samo taka lahko sooča, oplaja, dopolnjuje in sama raste v stiku in konfliktu z drugimi kulturami.”

Tone Pavček, *Evropske dileme slovenske kulture*

Eksodus v Evropo, ki smo ga ravnokar nastopili, in prigode, ki jih bomo doživeli, lahko utelesijo v očeh drugih zakon našega ljudstva in tolikanj kočljivo pravico do različnosti. Ali se bomo na tem pohodu razgubili v enost Evrope kot zrno peska med zrni peska v puščavi, kot klas med klasi v polje? In kaj bo z jezikom, to našo največjo kreacijo? Bomo stali z njim na razpotju kot kak rudar iz opuščenege, zaprtega rudnika z zadnjo izkopano zlato opeko v roki? Jo bomo prodali za majhen denar kakemu bizarnemu lingvističnemu kabinetu? In kako bo s pisatelji? Se bodo preusmerili v druge poklice kakor železarji? Ali se bodo samoukinili, kajti boleče je biti privezan z vsemi zavozlanimi štriki na poginjajočo, vlečno žival. Ali bo nazadnje vsak začel pisati v večjem, tujem jeziku, katerega pač obvlada? Ali pa bojo kot Trubar na začetku vztrajali v gluhi lozi in pisali

tudi na koncu zanalašč v slovenščini? Trenutno se počutimo goli do kosti. Naša dežela je nekakšna pasaža med Evropo in Balkanom. (Pisano in hrupno bo in mogoče bojo samo še zunaj mest kmetovali in živeli slovensko.) Bog ne daj, da bi postali polpasaža (brez prehoda) oziroma vrečka, v kateri bi se nabirali tisti, ki ne bodo mogli naprej na Balkan, in oni, ki bodo pribežali od tam, pa ne bodo mogli dalje v Evropo. Tu človek ob vseh simbolih v prihodnosti res ne vidi izhoda.

Lojze Kovačič, *Jezik – izum in stvaritev, ring in oltar, sourašтво in ljubezen*

Če naš pragmatizem podaljšamo do njegovih zadnjih skrajnosti, bi to pomenilo pravzaprav naslednje: učenje slovenščine se danes tako in tako več ne izplača; biti mali narod je tudi zelo drago in se prav tako ne izplača. Poenostavljeni odmev prav te in take zavestne ali podzavestne logike je brisanje slovenščine, najbolj očitno seveda v našem zakompleksanem gospodarstvu in trženju, ki bi hotelo čez noč postati svetovljansko. Mišljenjsko oporo, zaledje in potuho pa ta, danes že množični refleks čuti v visoko etabliranem uradnem pragmatizmu, ki postaja ugledna oblika mišljenja in postopanja. Če pa že tako močno dihamo in živimo pragmatizem, potem pustimo za zdaj vse visoke tožbe in pridige o jezikovni zavesti pri miru, saj v danem okolju ostajajo le še profesorske smešnosti, in se lotimo jezikovne terapije raje z druge strani, pragmatično. To se pravi z zakonskimi določili, ki naj jih pripravi stroka. Naj bo tam razločno zapisano, kako je zaščiten javna raba slovenščine in kje njen izbris ni dovoljen. Te reči nihče ne bo slišal, če niso postavljene z uradnimi predpisi in ovrednotene z denarnimi merami. To je danes edina literatura, ki jo je naša pragmatična pamet morda še pripravljena brati, razumeti in vsaj do neke mere upoštevati. Vse drugo so boji z mlino na veter.

Boris Paternu, *Jezik v podnebjju pragmatizma*

Kaj moremo storiti, če na elitnih (ljubljskih) srednjih šolah, gimnazijah, poučujejo ljudje, ki naredijo v vsakem izgovorjenem stavku vsaj eno grobo skladijsko ali pomenoslovno napako? Če je jezikovna kultura na osemletkah zaposlenih učiteljev,

najdejo se tudi, hvala bogu, redke, častne izjeme, še na nižji ravni. Na vrtce, kjer je kader s slabim ali pomanjkljivim znanjem slovenščine vsakdanjost, sploh ne upam misliti. Komaj kakšen slovenski novinar, radijski, televizijski ali časnikarski, zna povedati kakšno misel brez jecljanja, davljenja, premorov in vseh drugih retorično-jezikoslovnih nemarnosti? Zastavo nosijo novinarji t. i. zabavnoglasbenih in narodno zabavnih ter športnih oddaj. To so prave "flajšmašine" za sekljanje jezika, prave greznice bedastih domislic. Jezik pa kvarijo tudi nevedni štacunarji, primitvi muzikantje, zmešani vrtičkarji, zdolgočaseni uradniki. Pa saj ga sploh ne kvarijo, samo uporabljati ga ne znajo, nerodni in nevedni so, nebogljeni in opotekavi, pa zato tudi nestrpni in nasilni. Jeziku pravzaprav ne morejo nič!

Denis Poniž, *Jezik naš vsakdanji ali Be cool, baby!*

Te vrste papagajstvo povečuje tudi jezikovna nemarnost v množičnih občilih. Naj izobraženci govorijo ali pišejo o gospodarstvu, o politiki, ekologiji ali čem drugem, se radi košatijo z lepljenkami iz slovenščine in tujščine. Kakor v njihovi jezikovni praksi kdaj zahrešči krjaveljščina, niso nič manj krjaveljski tudi naslednji in njim podobni izdelki: Kulturni kritik na primer pravi: "Laibachova medijsko ustvarjena fama, ki dosega že mitske razsežnosti, se je dokončno materializirala – v masovnem interesu, ki postaja že statusni simbol" (časnik "Mladina"). Ekolog nas po radiu takole tolaži: "Se bomo sestali in bomo razdelali in razgradili sklepe, kako sanirati naše gozdove." Politik pa pravi na televiziji, da nam v današnji "gužvi" "predstoji" še marsikatera naloga, in četudi smo o tej in oni "že razgovarjali", bo vendarle treba "ažurirati stanje stvari". Trgovski propagandist pa sporoča, da "tovarna še ni dala na tržišče izdelka, ki bi bil hit sezone in pozlatil njen imidž". Citati so iz leta 1987, lahko pa bi bili tudi včerajšnji, kakor npr. čarobna "Kinder-lada" in "corn-flakes" in podobna televizijska zlobudra. Dovolj je primerov o našem jezikovnem "imidžu", in zdaj še nekaj vprašanj: Kako naj delavec in kmet govorita lepo in izrazno bogato slovenščino, če jezikovno mazaštvo sega od neonske do pesniške pisave, če nas preplavljajo nerazumljive glasovne zveze tujih besed, če podlegamo modnemu in drugemu navidez mednarodnemu izraznemu blagu in ga v obliki "žurov", "trendov", "imidžev", ali pa v obliki "gužve", "predstojitve" in

podobnih spačenk veselo, spogledljivo in neodgovorno ponavljamo, kakor da smo na mednarodni jezikovni maškeradi? Kdo naj premaga takšno jezikovno oblomovščino in kdo naj bogati slovensko jezikovno zakladnico?

Franc Zadavec, O kolonizirani slovenščini

Dragi naročniki, dragi prijatelji Sodobnosti

Vemo, da kupna moč Slovencev – morda tudi vaša – še zmerom pada; v kulturi ni to nič manj opazno kot na drugih področjih, pri materialnih dobrinah, v skrajnih primerih celo pri kruhu, pri zdravilih. Pa vendar: nobena kulturna dobrina ni tako dostopna tudi plitvim žepom kot prav slovenska literarna revialistika. Obstoj in uspeh katerekoli revije pa ni odvisen samo od sodelavcev, ampak tudi od njenih bralcev, predvsem pa od njenih naročnikov. Najbrž ste že dolga leta reden naročnik in bralec Sodobnosti, priporočite jo še svojim znancem, prijateljem, ljudem, ki so vam blizu in jim je tudi kultura pri srcu, da se bodo tudi oni uvrstili med redne naročnike Sodobnosti. Hvala za prijazno sodelovanje.

Uredništvo, Sodobnost 5, 1993